

PRIESKUM INFORMOVANOSTI LAICKEJ VEREJNOSTI O PRÁVNÝCH A ETICKÝCH ASPEKTOCH TRANSPLANTÁCIÍ OBLIČIEK

doc. PhDr. Ivica Gulášová, PhD.¹, MUDr. Ján Breza², prof. MUDr. Ján Breza, DrSc.³

¹Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka, Fakulta zdravotníctva, Trenčín

²Lekárska fakulta Univerzita J. A. Komenského, Bratislava

³Urologická klinika s centrom pre transplantácie obličiek, FNŠP – Kramáre, Bratislava

Autori približujú výsledky prieskumu zameraného na zistenie úrovne informovanosti širokej laickej verejnosti o právnych a etických aspektoch transplantácie obličiek. Pozornosť zamerali na zistenie úrovne uvedených predmetných oblastí študovanej problematiky: chápaniu pojmu transplantácia u širokej laickej verejnosti, právneho systému pri odbere orgánov v SR, súhlasu s odberom obličiek, mozgovej smrti, súčasnej situácie v oblasti darcovstva v kategórii súhlasu: opting-in, opting-out, required request, routine salvaging (odbery ako bežná vec), postoji cirkvi na odber obličky. Ďalej vo svojom prieskume zisťovali úroveň dôvery u širokej laickej verejnosti vo vzťahu k zdravotníckym pracovníkom – lekárom ohľadne stanovenia klinickej smrti, dodržiavania právnych a etických noriem v tejto súvislosti, vo vzťahu k zdravotníctvu pri vytváraní a schvaľovaní uvedených noriem. Pozornosť venovali i psychosociálnym aspektom darcovstva ako napríklad: či by v prípade potreby prijali obličku od mŕtveho darcu, od príbuzného alebo naopak, či by boli ochotní oni sami v prípade potreby darovať obličku svojmu príbuznému. Prieskum realizovali v štyroch mestách na Slovensku: v Bratislave, v Trnave, v Trenčíne, v Liptovskom Mikuláši. Základný súbor tvorilo 500 respondentov. Hlavnou prieskumnou metódou bola dotazníková metóda. Odpovede respondentov podrobili obsahovej analýze, ktorej výsledky uvádzajú v prehľadných tabuľkách. V závere príspevku vyhodnocujú pracovné hypotézy a uvádzajú odporúčenia pre klinickú prax, oblasť zdravotnej výchovy s poukázaním na rezervy v oblasti masmediálnej politiky v uvedenej problematike.

Kľúčové slová: transplantácia, darcovstvo, právne normy, základné etické princípy, informovaný súhlas, mozgová smrť, postoj cirkvi.

Urolog. pro Praxi, 2007; 8(6): 286–290

Úvod

Transplantácia sa stala od druhej polovice minulého storočia liečebnou metódou, ktorá umožňuje anatomickú a funkčnú náhradu niektorého životne dôležitého orgánu alebo tkaniva od ľudského darcu živého alebo mŕtveho. Transplantácia obličky (TO) zachraňuje a predlžuje život mnohých pacientov chronicky chorých na zlyhávanie obličiek. Vývoj transplantácie obličky bol veľmi rýchly a zahrňoval nielen technickú stránku operácie, ale najmä imunologickú odpoveď organizmu voči transplantovanej obličke. Pri transplantácii obličky od živého darcu daruje darca jednu zdravú obličku druhej osobe – príjemcovi, aby mu skvalitnil a predĺžil život. Opakovane sa dokázalo, že človek s jednou obličkou môže žiť normálnym životom.

Eticky je akceptovateľné ak sa darca slobodne a dobrovoľne rozhodne pre svoj altruistický skutok lásky, ak slobodne a dobrovoľne súhlasí s narušením svojej fyzickej integrity ak ide o záchratu druhého. **Darca musí mať dostatok času aby svoje rozhodnutie pôvodne emocionálne doplnil i racionálnym, pričom treba absolútne vylúčiť akýkoľvek nátlak.** Etickou dilemou je napríklad rozhodnutie rodičov pre ďalšie dieťa s predstavou transplantácie jeho obličky pre staršieho súrodenca s CHRI.

Všeobecne sa odsudzuje komercializácia transplantácie obličky spojená s finančnou náhra-

dou cudziemu, žijúcemu darcovi, u ktorého by imunologické vyšetrenie dávalo predpoklady úspešnej transplantácie obličky, teda prijatie obličky od cudzieho žijúceho darcu. Najlepšie predpoklady pre príjem orgánu dávajú priami príbuzní. Odber orgánov od mŕtveho darcu predstavuje dnes možnosť zachrániť viacerých, dve obličky dvom príjemcom. Avšak použitie funkčne schopných orgánov na transplantáciu od mŕtveho vyžaduje spoľahlivú diagnózu smrti človeka.

Dňa 15. marca 2007 sa uskutočnilo v bratislavskom hoteli Maroll's stretnutie podstatných skupín ľudí, ktorých sa týka problematika transplantácií obličiek: pacientov, lekárov – transplantológov z celého Slovenska a zástupcov médií. Prof. MUDr. Ján Breza, DrSc., predseda Slovenskej urologickej spoločnosti, prednosta Urologickej kliniky s centrom pre transplantácie obličiek FNŠP Kramáre, Bratislava na stretnutí poskytol informácie o počtoch transplantácií obličiek na Slovensku a zmenách pod vplyvom kampane Oblička nad zlato. V roku 2005 bolo uskutočnených 115 transplantácií od mŕtvych darcov a 18 transplantácií od žijúcich darcov, v roku 2006 to bolo 110 od mŕtvych darcov a až 29 od žijúcich darcov, v roku 2007 už bolo realizovaných 54 transplantácií (k tomuto dátumu – tj. 15. 03. 2007), 52 od mŕtvych a 2 od živých darcov. **Ako uviedol na stretnutí prof. MUDr. Ján Breza, DrSc. v podmienkach**

SR by bolo potrebné uskutočniť ročne asi 250 transplantácií obličky a snahou je čím viac sa tomuto počtu priblížiť. Ďalej profesor Breza porovnal transplantáciu aktivitu v roku 2006 v SR s ostatnými krajinami Európy a poukázal na fakt, že v súčasnosti sa v SR realizuje priemerne 5,3 transplantácií orgánov od žijúcich darcov na 1 milión obyvateľov a 20 transplantácií orgánov od mŕtvych darcov na 1 milión obyvateľov (versus napr. v Španielsku 46,7 a 1,4, v ČR 42,1 a 4,7 a v USA 29,7 a 22,1 na 1 milión obyvateľov) (1).

Snahou je stále zvyšovať počet odberov kadeverálnych orgánov pre našich pacientov čakajúcich na život zachraňujúcu operáciu.

Uvedené skutočnosti boli motívom k zrealizovaniu nášho prieskumu v predmetnej oblasti informovanosti širokej laickej verejnosti u občanov SR v otázkach transplantácie obličiek.

Metodika prieskumu

Teoretické východisko prieskumu

Súčasná situácia úrovne informovanosti o právnych a etických aspektoch transplantácie obličiek.

Cieľ prieskumu

Zistiť úroveň informovanosti u širokej laickej verejnosti o možnostiach transplantácie obličky v kontexte právnych a etických noriem.

Čiastkové ciele prieskumu

- C1 – zistiť čo respondenti chápu pod pojmom transplantácia
- C2 – zistiť úroveň informovanosti o právnom systéme v Slovenskej republike ohľadne transplantácie obličky
- C3 – zistiť úroveň informovanosti o možnosti odbere obličiek po smrti
- C4 – zistiť úroveň informovanosti o postupnosti úkonov vzťahujúcich sa k zahájeniu transplantácie obličky
- C5 – zistiť úroveň informovanosti o mozgovej smrti
- C6 – zistiť úroveň dôvery u širokej laickej verejnosti ohľadne dodržiavania právnych a etických noriem vzťahujúcich sa k transplantácii obličky
- C7 – zistiť predstavy u širokej laickej verejnosti o počte jednotlivcov čakajúcich na transplantáciu obličky
- C8 – zistiť postoje u širokej laickej verejnosti k príbuzenskej transplantácii obličky
- C9 – zistiť postoje u širokej laickej verejnosti k transplantácii kadaverózne obličky
- C10 – zistiť postoje u širokej laickej verejnosti (k eventuálnej ich vlastnej potrebe) ku prijatiu obličky od príbuzného
- C11 – zistiť postoje u širokej laickej verejnosti k prijatiu (podľa predpokladu) kadaverózne obličky
- C12 – zistiť postoje u širokej laickej verejnosti aký postoj by zaujali v prípade potreby svojho príbuzného – darovania ich obličky
- C13 – zistiť postoje u širokej laickej verejnosti v oblasti napredovania, podpory a rozvoja výskumu v oblasti transplantácie obličky
- C14 – zistiť predstavy u širokej laickej verejnosti o postojoch cirkvi v otázkach transplantácie obličky v súčasnosti
- C15 – zistiť, v akej oblasti (oblastiach) majú respondenti najčastejší deficit informovanosti (vedomostí) vo vzťahu k transplantácii obličky.

Úlohy prieskumu

Na základe analýz dotazníkových položiek vyvodíť závery – realizačný výstup prieskumu s konkrétnymi odporučeniami pre prax:

- pre zdravotnícke zariadenia (úlohy lekárov a zdravotníckych pracovníkov)
- pre vedu a výskum v oblasti rozvoja transplantológie ako vedy a transplantácií obličiek na Slovensku
- pre výchovno – vzdelávacie inštitúcie (pozornosť venovať i uvedenej problematike)
- pre poradenské aktivity a edukačné centrá
- pre zdravotnícke poisťovne
- pre orgány a inštitúcie, ktoré riadia rezort zdravotníctva

Tabuľka 1. Prehľad odpovedí na položku 1: Viete, že pod pojmom transplantácia sa rozumie prenos ľudských orgánov z jedného človeka na druhého po smrti alebo aj za života?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	186	48	73	31	338	67,6
nie	54	32	47	29	162	32,4
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 2. Prehľad odpovedí na položku 2: Je Vám známy náš právny systém pri odbere orgánov?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	91	26	35	18	170	34
nie	149	54	85	42	330	66
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 3. Prehľad odpovedí na položku 4: Ste informovaný o tom, že každý občan sa môže za svojho života písomne vyjadriť, ak nesúhlasí s odberom svojich orgánov (napríklad obličky) po smrti?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	46	19	26	12	103	20,6
nie	194	61	94	48	397	79,4
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 4. Prehľad odpovedí na položku 5: Viete, že ak takýto záznam neexistuje, náš právny poriadok dovoľuje odobrať orgány od darcu aj bez súhlasu príbuzných?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	22	11	14	8	55	11
nie	218	69	106	52	445	89
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 5. Prehľad odpovedí na položku 6: Myslíte si, že je etické, ak lekári odber obličky vykonajú napriek tomu, že daný záznam o odbere neexistuje a príbuzní s tým nesúhlasia?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	98	52	84	51	285	57
nie	31	8	4	0	43	8,6
neviem posúdiť	111	20	32	9	172	34,4
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 6. Prehľad odpovedí na položku 7: Veríte, že lekári rešpektujú výhrady príbuzných a obličky bez ich súhlasu neodoberú?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	63	21	37	21	142	28,4
nie	11	7	14	8	40	8
neviem posúdiť	166	52	69	31	318	63,6
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 7. Prehľad odpovedí na položku 8: Viete, že (po vykonaní predpísaných diagnostických vyšetrovaní) z medicínskeho hľadiska je človek považovaný za mŕtveho vtedy, ak je stanovená smrť mozgu?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	73	33	38	19	163	32,6
nie	167	47	82	41	337	67,4
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 8. Prehľad odpovedí na položku 9: Veríte v dodržiavanie prísnych právnych a etických noriem pri stanovení mozgovej smrti?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	37	19	22	13	91	18,2
nie	22	9	21	10	62	12,4
nechcem sa vyjadriť	181	52	77	37	347	69,4
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 9. Prehľad odpovedí na položku 10: Myslíte si, že niekedy by sa mohlo stať, že stanovenie mozgovej smrti môže byť chybné, alebo že môže dôjsť k omylu?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	26	14	19	7	66	13,2
nie, naprosto dôverujem lekárom	104	31	62	19	216	43,2
neviem posúdiť	110	35	39	34	218	43,6
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 10. Prehľad odpovedí na položku 11: Myslíte si, že mozgová smrť je definitívna smrť jedinca?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	20	11	15	3	49	9,8
nie	44	7	4	2	57	11,4
neviem posúdiť	176	62	101	55	394	78,8
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 11. Prehľad odpovedí na položku 12: Myslíte si, že ľudí, ktorí súhlasia s odberom orgánov svojich príbuzných po stanovení mozgovej smrti je:

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
veľmi málo	4	31	61	18	114	22,8
výrazný nedostatok	139	19	33	30	221	44,2
dostatok	11	3	7	1	22	4,4
neviem posúdiť	86	27	19	11	143	28,6
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 12. Prehľad odpovedí na položku 13: Myslíte si, že ľudí, ktorí čakajú na transplantáciu obličky je:

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
veľa – dopyt je vyšší ako ponuka	176	76	91	48	391	78,2
málo	11	1	10	3	25	5
neviem posúdiť	53	3	19	9	84	16,8
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 13. Prehľad odpovedí na položku 14: Uvažovali ste nad tým, že aj Vám sa môže stať, že by ste niekedy potrebovali transplantovaný orgán – napríklad obličku?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno, zamyslel(a) som sa nad tým	71	16	10	7	104	20,8
nie	59	25	24	22	130	26
Vôbec som neuvažoval(a) o tejto možnosti	110	39	86	31	266	53,2
N	240	80	120	60	500	100

- pre masmediálnu politiku a v rámci nej rozvoj spoločensko-sociálnej úlohy a pozície zdravotníckych pracovníkov i v oblasti šírenia osvetu, informovanosti širokej laickej verejnosti.

Pracovné hypotézy

- H1 – predpokladáme, že viac ako 50 % respondentom bude známy pojem transplantácia
- H2 – predpokladáme, že viac ako 50 % respondentom bude známy právny systém ohľadne transplantácie obličky na Slovensku
- H3 – predpokladáme, že viac ako 50 % respondentom bude známy právny protokol týkajúci sa odberu obličiek po smrti
- H4 – predpokladáme, že viac ako 50 % respondentom budú známe kritéria mozgovej smrti
- H5 – predpokladáme, že viac ako 75 % respondentov dôveruje lekárom ohľadne dodržiavania právnych a etických noriem vzťahujúcich sa k transplantácii obličky
- H6 – predpokladáme, že viac ako 70 % respondentov zaujme pozitívny postoj k príbuzenskej transplantácii obličky
- H7 – predpokladáme, že viac ako 60 % respondentov by v prípade potreby prijalo transplantáciu kadaverózne obličky
- H8 – predpokladáme, že viac ako 50 % respondentov by v prípade potreby darovali svojmu príbuznému obličku
- H9 – predpokladáme, že viac ako 80 % respondentov vyjadrí kladný postoj a podporu pre rozvoj výskumu v oblasti transplantácie obličky
- H10 – predpokladáme, že viac ako 50 % respondentov sa vyjadrí, že súčasný postoj cirkvi ohľadne transplantácie obličky bude pozitívny.

Charakteristika respondentskej vzorky

- Počet respondentov: 500.
- Časové obdobie prieskumu: február – júl 2006.
- Miesto prieskumu:
 - Bratislava – 240 respondentov
 - Trnava – 80 respondentov
 - Trenčín – 120 respondentov
 - Liptovský Mikuláš – 60 respondentov.
- Miesta realizácie získavania údajov – odpovedi respondentov: hlavná stanica, zdravotnícke zariadenia, obchodné centrá, banky, poisťovne.

Diskusia

32,4 % respondentov vôbec nepoznalo pojem transplantácia. Najčastejším nedostatkom v oblasti informovanosti u širokej laickej verejnosti bola skutočnosť, že až 32,4 % respondentov nevedelo, že je možno transplantovať i od živých darcov. V tejto

súvislosti nám vyvstáva úloha zvýšenia a zlepšenia informovanosti u širokej laickej verejnosti o možnosti príbuzenských transplantácií obličky.

34 % respondentov nepoznalo náš právny systém pri odbere orgánov a podľa nepriamych odpovedí ani nevedelo, že existujú právne normy i v uvedenej oblasti. Právne povedomie respondentov bolo relatívne nízke. 66 % respondentov nepoznalo právny systém platný pre odbory orgánov.

Absolútnu dôveru voči lekárom prejavilo 28,4 % respondentov, 8 % respondentov neverilo lekárom a 63,6 % respondentov nevedelo posúdiť situáciu či lekári rešpektujú v plnej miere výhrady príbuzných zosnulého voči odobratiu jeho (zosnulého) obličky za účelom darčovstva.

79,4 % opýtaných nevedelo o možnosti vyjadriť nesúhlas s odberom orgánov v prípade svojej smrti, 89 % respondentov nevedelo o možnosti odberu orgánov od mŕtvych darcov aj bez súhlasu príbuzných.

Čo sa týka liečby chronickej renálnej insuficencie, 31,6 % respondentov by v prípade potreby prijalo obličku len od svojho príbuzného, 29 % by neprijalo túto možnosť a 39,4 % respondentov nevedelo posúdiť takúto situáciu.

Obličku od kadaverózneho darcu by prijalo 36,4 % respondentov, 20,4 % opýtaných by neprijalo ponuku transplantácie obličky od mŕtveho darcu a 43,2 % opýtaných sa nevedelo vyjadriť.

Vyhodnotenie pracovných hypotéz

- H1 – **pracovná hypotéza sa potvrdila.** 67,6 % respondentom bol známy pojem transplantácia
- H2 – **pracovná hypotéza sa nepotvrdila.** Len 34 % respondentov uviedlo, že im je známy náš právny systém ohľadne transplantácie obličky (ďalej TO)
- H3 – **pracovná hypotéza sa nepotvrdila.** Len 20,6 % respondentov poznalo právny protokol ohľadne TO
- H4 – **pracovná hypotéza sa nepotvrdila.** Len 32,6 % respondentov poznalo kritéria mozgovej smrti
- H5 – **pracovná hypotéza sa nepotvrdila.** Len 18,2 respondentov uviedlo, že dôveruje lekárom ohľadne dodržiavania právnych a etických noriem v súvislosti s TO
- H6 – **pracovná hypotéza sa nepotvrdila.** Len 31,6 % respondentov by súhlasilo s príbuzenskou TO ako príjemca
- H7 – **pracovná hypotéza sa nepotvrdila.** Len 36,4 % respondentov by v prípade potreby prijalo kadaveróznú obličku
- H8 – **pracovná hypotéza sa potvrdila.** 51,6 % respondentov by v prípade potreby darovalo príbuznému obličku

Tabuľka 14. Prehľad odpovedí na položku 15: Ak by ste predsa potrebovali transplantovať obličku, prijali by ste ju napríklad od Vášho príbuzného s jeho dobrovoľným súhlasom, ak by od toho závisel Váš život, ale jeho život by to neohrozilo?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	96	19	22	21	158	31,6
nie	53	25	47	20	145	29
neviem posúdiť	91	36	51	19	197	39,4
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 15. Prehľad odpovedí na položku 16: V prípade potreby by ste prijali obličku aj od mŕtveho darcu?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	101	14	39	28	182	36,4
nie	46	15	21	20	102	20,4
neviem posúdiť	93	51	60	12	216	43,2
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 16. Prehľad odpovedí na položku 17: V prípade potreby by ste súhlasili s odberom obličky, ak by sa jednalo o Vášho príbuzného?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	181	16	20	41	258	51,6
nie	21	25	41	3	90	18
nechcem sa vyjadriť	38	39	59	16	152	30,4
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 17. Prehľad odpovedí na položku 20: Myslíte si, že môže žiaľ a bolesť príbuzných zosnulého ovplyvniť ich rozhodovanie?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	181	10	29	9	229	45,8
nie	33	19	5	41	98	19,6
neviem posúdiť	26	51	86	10	173	34,6
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 18. Prehľad odpovedí na položku 21: Myslíte si, že možno neskôr by zmenili svoj názor?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno	201	1	10	51	263	52,6
nie	11	62	99	2	174	34,8
neviem posúdiť	28	17	11	7	63	12,6
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 19. Prehľad odpovedí na položku 22: Myslíte si, že je správne, ak lekárske výskum napreduje aj v oblasti transplantácií orgánov – napríklad obličky?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
áno – jednoznačne	229	41	88	59	417	83,4
nie	0	1	1	0	2	0,4
neviem posúdiť	11	38	31	1	81	16,2
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 20. Prehľad odpovedí na položku 23: Čo si myslíte, aký názor má na odber obličky, pokiaľ je vykonaný podľa etických a právnych noriem, cirkvi?

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
súhlasí s odberom obličky	78	51	22	29	180	36
nesúhlasí s odberom obličky	61	4	22	8	95	19
nezaujíma ma názor cirkvi	90	10	31	20	151	30,2
neviem posúdiť	11	15	45	3	74	14,8
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 21. Prehľad odpovedí na položku 24 – Rozdelenie respondentov podľa pohlavia

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
žena	77	51	82	17	227	45,4
muž	163	29	38	43	273	54,6
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 22. Prehľad odpovedí na položku 25 – Rozdelenie respondentov podľa veku

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
20–30 rokov	21	18	25	4	68	13,6
31–40 rokov	61	20	21	11	113	22,6
41–50 rokov	62	17	36	24	139	27,8
51–60 rokov	73	12	28	12	125	25
61–70 rokov	14	9	7	5	35	7
71 a viac rokov	9	4	3	4	20	4
N	240	80	120	60	500	100

Tabuľka 23. Prehľad odpovedí na položku 26 – Rozdelenie respondentov podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania

odpoveď	Bratislava	Trnava	Trenčín	Lipt. Mikuláš	N	%
			n			
Základná škola	18	9	17	4	48	9,6
SOU	12	15	40	27	94	18,8
SOU s mat., SVŠ, gymnázium	40	31	33	14	118	23,6
VOŠ	2	0	0	0	2	0,4
VŠ	119	21	22	10	172	37,4
Akademické vzdelanie	49	4	8	5	66	13,2
N	240	80	120	60	500	100

H9 – **pracovná hypotéza sa potvrdila.** 83,4 % respondentov vyjadrilo kladný postoj ohľadne rozvoja výskumu v oblasti TO

H10 – **pracovná hypotéza sa nepotvrdila.** 36 % respondentov uviedlo pozitívny postoj cirkvi ohľadne TO.

Záver

Konštatujeme nízku úroveň informovanosti laickej verejnosti o právnych a etických aspektoch transplantácií obličiek. Nezistili sme zásadné rozdiely v odpovediach vysokoškolsky a stredoškolsky vzdelaných respondentov v porovnaní s respondentmi so základným vzdelaním. Cestou masmédií odporúčame zvýšiť informovanosť o tejto problematike s osobitným dôrazom na príbuzenské transplantácie a osvetu v tejto oblasti zakomponovať do programu „Zdravie pre všetkých v 21. storočí“.

doc. PhDr. Ivica Gulášová, PhD.

Fakulta zdravotníctva
Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka
Študentská 2, 911 50 Trenčín
e-mail: ivica@gulasova@post.sk

Literatúra

1. Mosnárová A. Oblička nad zlato, ďakujeme Vám. Medical practice 2007; 2(4): 47–50.